

Barátság a rasszista Délen

Peter Farrelly: Zöld könyv (Green Book)

Kockázatkerülőnek neveztük a Várad előző számában az idei Oscar-díjakat, nem utolsósorban a legjobb film díjával kitüntetett *Zöld könyv* (Green Book) miatt, amely szívmengető barátságfilmként utasította maga mögé egyebek közt az erőteljesen politikai üzenetű *Csuklyások* (BlacKkKlansman), a dramaturgiailag és vizuálisan formabontó *A kedvenctet* (The Favourite), vagy a legjobb külföldi filmnek választott megrázó drámát, a *Romát*. Bár sem polgárpukkasztás, sem különösebb formabontás nincs benne, üdítő színfolt a palettán, elsősorban az inspirált színészi alakításoknak köszönhetően, de éppen azért is, mert a mai filmes trendeket figyelembe véve akár szokatlannak is lehet nevezni azt a kedveséget, amely a hangulatát meghatározza.

Tony Vallelonga, barátoknak csak Lip (Viggo Mortensen), a New York-i Copacabana kidobóembere. Nem kecmecel, ha balhéről van szó, az a típus, aki előbb adja a sallert, aztán kérdez. De távol áll tőle, hogy mackópofonjait rosszra használja, hiszen otthon várja népes olasz családja: imádott felesége, gyerekei, illetve az összes nagybácsi, nagynéni és unokatesó. Télre azonban a Copacabana bezár, Tonymak pedig ideiglenesen más munka után kell néznie, hogy családjának ne kelljen az ünnepek alatt sem nélkülöznie. Így talál rá dr. Don Shirley-re (Mahershala Ali), az arisztokratikus, excentrikus és körberajongott zongorafenoménné, aki épp közelgő turnéjára keres sofőrt. A dolog csak annyival bonyolultabb, hogy Don Shirley fekete, a turné útvonala pedig a hírhedten rasszista déli államokon vezet keresztül. Ja, és 1962-t írunk, amikor ezekben az államokban még törvény írta elő a faji szegregációt.

Itt jön képbe egyébként a címben szereplő zöld könyv. A valóságban is létező kiadvány a *Néger autós zöld könyve* (The Negro Motorist Green Book) címet viseli, és tulajdonképpen egy feketéknek szóló útikönyv, amely eligazítja az utazót

azon vendéglátóhelyek – éttermek, bárók, szállások – között, amelyek a Jim Crow-féle szegregációs törvények hatálya alatt fogadtak színes bőrű vendégeket. Tony Lipnek is magával kellett vinnie az útikalauz egy példányát, hogy munkaadója biztonságos szállásáról és étkezéséről gondoskodhasson.

Ez a film alapötlete, és innen a cselekmény szempontjából túlságosan messzire nem is jut. Sokkal inkább szól a *Zöld könyv* a hétköznapi rasszizmus egy durvább fajtájában szenvedő, faragatlan Tony és kifinomult modorú, de halmozottan hátrányos helyzetű szupersztár útítársa közötti kapcsolatról, illetve – nyilván ezt nem nehéz kitalálni – végül barátságról. Mindkét színész számára jutalomjáték a két figura megformálása, és mindketten apait-anyait odatesznek – kettejük játéka a film mesze legerősebb pontja. Mortensen annyira önazonosan hozza az italo-amerikai nagyvárosi nehézfiút, hogy szinte felismerhetetlen, arról nem is beszélve, hogy gyönyörűen beszél olaszul (egyébként a valóságban is anyanyelvi szinten tolja az angol mellett a dánt, a franciát és a spanyolt, bármikor eltársalog olaszul, de akkor sem jön zavarba, ha katalán nyelven kell beszédet mondania). Ali

104

a film első harmadában javarészt egy arckifejezéssel játszik, majd lassan, fokozatosan bontja ki a szárnyait, de éppen ezzel tudja nagyon plasztikusan érzékeltetni a figura rejtett mélységeit és elsőre nem látható tragikumát. Nem véletlenül kapta meg idén második mellékszereplő Oscarját Don Shirley megformálásáért: Ali igazi mester.

A megtörtént eset alapján készült filmet egyébiránt még az akadémiai díjátadó előtt több oldalról érte támadás. Megváltották azzal, hogy túlegyszerűsíti a faji viszonyokat, és csupán a „fehér megmentő” sablonját hozza, vagy éppen meglehetősen távol áll a valódi eseményektől, amelyekre állítólag alapul. Az előbbi vád a sajtóból ered, egyes filmkritikusok és kommentátorok véleményét vagy érzékenységeit tükrözi, és valóságalapja csak messziről, fél szemmel hunyorítva lehet. Tony nem válik Don Shirley megmentőjévé, még akkor sem, ha néhány jól irányzott átszállóval rendszerint kihúzza a csávából a zongoraművészt. Az nyilván igaz, hogy a cselekmény során jelentősen változtat az attitűdjén – volt, aki ezt kifogásolta, mondván, nem lehet a rasszizmusról ilyen erősen fehér szemszögből tárgyalni, mert az is túlegyszerűsítés

Kritikus szemmel. Don sokat segít Tonymak a feleségének írt szerelmes levelek stílusát cizellálni

–, de ez egy ilyen műfaj. A másik vádra, a valóságtól való eltérésre nyilván innen nem lehet válaszolni. A sztorit az igazi Tony Vallelonga fia, Nick Vallelonga írta meg a film kedvéért, apjával és a valós Don Shirley-vel folytatott beszélgetések, illetve a Tony által a feleségének írt levelek alapján (a levelek egyébként a filmben is megjelennek, és a legkedvesebb, legszerethetőbb pillanatok közé tartoznak). Ezért lett Tony, vagyis Viggo Mortensen a főszereplő, ő az, akinek a figuráján keresztül megismerjük a történetet, ő az, akinek a szűrőjén keresztül láthatóvá válik kettejük viszonya, és ezért állja meg a helyét az a kijelentés is, hogy a történetet „fehér szemszögből” láttatja a film. A Shirley család egy része elzárkózott a *Zöld könyvtől*, mondván, Don

105

valójában soha nem tekintette barátjának Tony Lipet, mindössze a sofőrje volt, munkaadó-alkalmazott viszonynál nem volt mélyebb a kapcsolatuk.

De egy munkaadó-alkalmazott viszonyról nem lehetett volna érzelmes színészfilmet rendezni, és ezt Peter Farrelly rendező-forgatókönyvíró pontosan tudta. Farrelly személye egyébként a film egyik legmeglepőbb aspektusa. Testvérével, Bobbyval a '90-es években és a 2000-es évek elején a lehető legbugyutább alapötletekre építő és gyakran testnedvekkel vagy gyomorforgató képekkel operáló komédiákkal tett szert világhírré. Gondoljunk csak a *Keresd a nőt!* (*There's Something About Mary*) hírhedt hajzselé-incidensére, és máris érthető, miért olvasták el a kritikusok és a nézők kétszer-háromszor is a *Zöld könyv* rendezőjének nevét, hogy megbizonyosodjanak róla, ugyanarról az emberről van szó. Visszatekintve azonban azt sem lehet eltagadni tőlük, hogy (szinte) minden filmjüknek humánus üzenete volt, még ha a megfogalmazás, mondjuk úgy, darabosra is sikeredett. Ezt a humánusot kellett átmentenie Peter Farrellynek a számára nagy visszatérést jelentő új filmjébe. És bár a történet egyszerű és a befejezés édeskés, a *Zöld könyvet* menti a két fősze-

replő lenyűgöző játéka, a kedves-szellemes párbeszéd, a nevetető helyzetek, a drámaibb szituációk és az azokat végül követő, felszabadító bosszúmozzanatok.

NAGY ORSOLYA

Zöld könyv

(Green Book, USA, 2018)

Rendezte: Peter Farrelly

A forgatókönyvet írta: Nick Vallelonga, Brian Hayes Currie, Peter Farrelly

Fényképezte: Sean Porter

Zeneszerző: Kris Bowers

Szereplők: Viggo Mortensen, Mahershala Ali, Linda Cardellini

Szmokingban a kocsmában. Itt mindenkit szívesen látnak – egyéb helyekkel ellentétben

106

*Lakatos Gabriella:
Ébredés (részlet), 2015, linó,
írásnyomás, 60 × 90 cm*